РЕЦЕНЗИЯ

От **доц. д-р Десислава Андреева**, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Филологически факултет, катедра „Журналистика и връзки с обществеността“,

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – История на българската журналистика)
с дисертационен труд на тема:

„ТИПОЛОГИЯ НА ПРЕСАТА НА ФРЕНСКИ ЕЗИК – БЪЛГАРСКА И ЧУЖДЕСТРАННА В БЪЛГАРИЯ (1878-1944)“,

представен от **ВЕЛИНА КРАСИМИРОВА ВЕЛИНОВА**, редовен докторант в Катедра „История и теория на журналистиката“ на Факултета по журналистика и масова комуникация
с научен ръководител **проф. д-р Здравка Константинова**

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Велина Велинова е възпитаник на журналистическата образователна програма на ФЖМК. Придобива магистърска степен по изкуства, медийна култура в Университет Маастрихт. Редовен докторант е към катедра „История и теория на журналистиката“ до 2024 г. Професионалният ѝ път включва работа по специалността в телевизии, радио, вестници и сайтове на печатни медии. Зад гърба си има сериозно портфолио от авторски медийни продукти - предавания, интервюта, новини и др., свързани с отразяване на разнообразни обществени сфери. Била е редактор и ководещ. Владее отлично английски и френски език, което е от голяма полза за високото качество на извършената по дисертационния труд преводаческа дейност. Изборът на темата на дисертацията кореспондира и с ангажиментите на Велина Велинова към франкофонската журналистическа мрежа „Теофраст“.

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

Представеният дисертационен труд е с текстов обем от **427 страници** (според предоставения ми от самия докторант ръкопис) с библиографията и включва увод, заключение и основен корпус от 3 глави.

Значимостта на темата е безспорна, тъй като се предлага първото панорамно изследване на целия масив от наши френскоезични издания за периода на капитализма. Броят на тези издания е 103, като голяма част от тях се въвеждат в научно обращение за пръв път – това е и **целта на изследването**. В глобализационния императив на съвремието ни темата за разширяването на комуникационните полета на медиите и журналистиката чрез съчетаване на възможностите на технологиите и езиците е повече от **актуална**. **Актуален** е и щекотливият въпрос за употребата на медиите от властта, който в конкретиката на дисертационната тема се свежда до използването им за външнополитически имиджмейкинг на управляващите, на страната или на отделни обществени сфери, като лост на икономическо влияние и др.

Обект на изследване са регистрираните от д-р Димитър Иванчев френскоезични издания между Освобождението и края на Втората световна война. **Задачите** пред дисертационния труд могат да се определят като: а) формална – класифициране на емпиричните източници по избрани типологични критерии, и б) съдържателно-аналитична, която „сондира“ в представителни за съответната типологична категория издания и прави детайлен прочит на медийното им съдържание в търсене на доказателства за осъществена политическа, икономическа, научна и образователна, културна, а в по-общ план - трансмисионна и модернизационна роля. Различните задачи предполагат използване на различен **методически инструментариум** – типологизация (класификация), изследване на случаи и контент-анализ.

Предмет на изследването е откриването и анализирането на отличителните черти на обособените типологични групи в рамките на масива от френскоезични издания в България (автореферат, с. 3). **Работните хипотези** са две дедуктивно постигнати предположения - първо, за пресата като модернизационен агент, който стимулира контакта и обмена с френската култура и разширява комуникационните полета пред българската журналистика, и, второ, за нейната силна политизация и инструментализация поради властови и дипломатически приоритети.

Първа глава е с обем 123 страници и се състои от два параграфа, вторият от които преобладава количествено поради естеството на проблематиката си. Тази първа тематична единица се опитва да балансира между двата най-важни дискурса, върху които е концентрирано цялото проучване – историческия и комуникационния.

Водещ акцент в **първия параграф** е разглеждането на *лингва франка* в журналистиката, като на практика се доказва, че присъствието на чуждия език в медийната комуникация на българите е резултат от политическия, културния, дипломатическия и медийния контекст на епохата, наложила френския като предпочитан езиков код за легитимиране на българското пред света. По пътя на образователната интеграция Франция оформя 30% от най-високия сегмент на българската възрожденска интелигенция и с това предопределя своята значима роля в изковаването на модерната българска държавност (дисертация, стр. 23). Механизмът на проникване на френския език и култура е образованието, но също така и вестниците и списанията, които по същността си са „агенти“ на просвещението през Възраждането. Издаването на български вестници на чужди езици фактически е **модернизация на модернизационния агент**. Френскоезичните издания и отделните материали, публикувани на френски в българския печат, се оказват точки на контакт между две цивилизации, които проявяват взаимен интерес, но са ръководени от различни мотиви.

В изложението се обръща внимание на заложената още през Възраждането продуктивна комуникация на българското общество с чуждото, с европейския свят чрез „маркерите на адаптивност“ (по Е. Гетова, стр. 17), като в случая потенциалът на чуждоезиковия код да легитимира, интегрира и модернизира е удвоен от универсалността на печатните медии, които изпълняват абсолютно същите функции. Инерцията на образователни, културни и програмни употреби на френския език се обогатява след Освобождението с извличането на политически, икономически и дипломатически ползи от двете страни.

Вторият параграф (номериран в изложението и в автореферата като трети, вероятно по инерцията на първоначалната версия на ръкописа) заявява амбициите на докторанта да позиционира темата си в по-генералните рамки на проблема за симбиотичната връзка между държавната власт и медийната пропаганда, която осигурява селективна публичност на угодните на политическия елит интерпретации на реалността. Това е теза, застъпвана от мнозина – от Платон до Елюл. В хода на разсъжденията докторант Велинова ни припомня фундаментални за комуникационната наука чуждестранни изследвания и модели, както и някои български приноси към разбирането на пропагандата, манипулацията и цензурата. Дългият списък от цитирани автори е обогатен със задълбоченото разглеждане на изследванията на Дейвид Уелч (2013), Робърт Съмърс (1942) и Марк Блох/Блок/ (1921), което издава старанието на дисертанта да подплати наблюденията си в богата теоретична база. Това е особено полезно при понататъшното изясняване на функционалния портрет на френскоезичния печат у нас. Задачата

сама по себе си е трудна за всеки изследовател, тъй като явленията комуникация, манипулация, пропаганда и цензура са всеобхватни и полиморфни. Но тя е и полезна, защото направеният обзор илюстрира широките дефинитивни рамки на тези понятия, в които изследователят има свободата да се движи.

Велинова подхожда предпазливо към следването на категорично еднозначните конотации на понятието „пропаганда“ и аргументирано изтъква значението на „оперативния контекст“ (стр. 36, 76), който определя знака при оценката на явлението, наричано от Елюл „организиращ мит“. Проектирано към изследователската ѝ стратегия, това предполага, че преди да се пристъпи към анализ на каквото и да е медийно съдържание, винаги трябва да се отчитат намеренията на всички играчи на комуникационното поле, както и императивите на историческата ситуация (например пропагандата може да се разглежда като стратегическа програма за ефикасна защита на държавността, нейните интереси, суверенитет и легитимност, особено по време на война). Следването на това изследователско убеждение наблюдаваме в последната глава.

Предмет на **втора глава** (с обем 36 стр.) е практическото типологизиране на проучвания емпиричен материал. **Първият параграф** в нея има за цел да маркира теоретичните основи на изследването, като съвсем закономерно се фокусира върху принципите на систематизация на печатната периодика. Заявени са намеренията изворите да бъдат сегментирани и анализирани по формални и съдържателни показатели – топос (местоиздаване), периодичност, характер, тип, предмет.

Вторият параграф се приближава най-много до заложените в заглавието рамки на изследването, като в него нагледно се вижда в кои от класификационните категории попадат наличните френскоезични издания. Забелязани са някои общи признаци на иначе разноликия медиен масив – софияцентричност, широко тематично „ветрило“ на изданията и разнообразна специализация, като най-влиятелни се оказват политическите, икономическите и филателните вестници, списания и бюлетини. Няма съществени колизии около включването на отделните издания в набелязаните типологически групи. Класифицирането по избраните показатели има прагматичната цел да дисциплинира изследователските усилия, да канализира вниманието към заслужаващите по-подробно разглеждане издания. Типологизиращите елементи са наложени върху масива, оформен в пет групи: българската периодика на френски език в България, българската периодика на френски език в чужбина, чуждестранната периодика на френски език в България, чуждестранната периодика на френски език в чужбина с участието на българи и анонимна периодика, излизала в България и в чужбина (автореферат, стр. 12).

Последната глава на дисертационния труд, озаглавена „*Анализи на открояващи се журналистически материали*“, е най-обширна и детайлна. Тематичното сегментиране на разгледаните печатни медии включва: външнополитическа пропаганда, на която е обърнато най-голямо внимание, политика - с фокус македонското движение, специализирани издания, чуждестранна периодика у нас. Най-сериозно вниманието на изследователя са привлекли политически ориентираните издания, които покриват всички знакови събития от българската история между Балканските войни и Втората световна война. Откроени са *L'Echo de Bulgarie, La Bulgarie, La Parole Bulgare, Le Mouvement Macédonien*. В допълнение е разгледан личностният фактор в медиите. Безспорно това е тематичната единица с най-голям принос за изследването, с най-много вложен труд, с най-завършен вид и най-високо качество. Включва пълномащабно, подробно описание с отчитане на всички кодови системи – текст, шрифт, архитектура на страницата, изображения, ъгъл на кадъра, рекламно съдържание, и декодираните смислови равнища – текстово, подтекстово и надтекстово.

Както вече е заявила в предходните глави, В. Велинова подчинява съдържателния анализ на задачата да се разкрият използваните от комуникаторите пропагандни техники, както и да се идентифицират всички комуникационни намерения на изданията от останалите типологични групи. Вестниците и списанията са детайлно описани и представени чрез достатъчен брой свои публикации, така че читателят да добие представа за техния облик и съдържание – не само редакционно, но и рекламно. Към откроените в предходната глава общи признаци на целия изследван масив се добавя и доминиращата политизация на огромната част от тях, включително и на заявилите се като аполитични младежки издания (напр. *La Jeunesse Bulgare*).

Методът „case-study“ е допълван от количествен и качествен контент-анализ. Анализът на съдържанието, на свой ред, е надграден и обогатен с анализ на реториката и емотивните намерения на отпечатаните източници. Критерият на подбор на тези материали е наличието на фокус върху пропагандното предназначение и функционалност и е най-подробно анализиран в първия параграф, от който оставаме с убеждение, че чуждоезиковата преса, обвързана с държавата и властта, работи като бюлетин, преводно „пресревю“ на държавната пропаганда, като казионна или придворна медийна „свита“, съществуваща основно да оповестява пред външния свят опорките на нерядко дошли противоконституционно на власт управляващи. Докторантът е приложил много цитати и илюстративен материал за всяко от анализираните издания, което намирам за много удачно и полезно. Въз основа на направените задълбочени наблюдения върху съдържанието, Велинова определя някои от вестниците като „христоматиен пример“ за пропаганден печат (стр.190).

Използвана научна литература

Използвани са 141 заглавия, сред които доминират изследвания на авторитетни български историографи като Николай Генчев, Здравка Константинова, Елена Гетова, Румен Аврамов, Райна Манафова, Василка Танкова, Мария Дееничина, медийни теоретици като Елиезер Алфандари, Владимир Симеонов, Мария Попова, Чавдар Христов, Венцеслав Бондиков и др. Цитираните източници на латиница са 42. Библиографският списък на използваната изворова база е съставен от 101 имена на френскоезични издания.

Стиловите качества на изложението са едно от достойнствата на дисертационния труд - грамотен в ортографски план, с богата лексика и почти литературен подход към анализираната материя. Наблюденията включват преводаческа и аналитична работа изключително върху чуждоезиков изворов материал, което е трудоемко и времеемко занимание.

Представеният автореферат с фактически обем от 22 страници (при уеднаквено междуредие от 1.5 pt) дава представа за основните параметри на проучването, съдържателните акценти в отделните структурни единици, наблюдаваните закономерности и специфики в изследваните обекти, както и формулировка на научните приноси.

III. Приноси на дисертационното изследване

- Сред най-съществените приноси е включването в научно обращение на голям масив от медийни публикации от епохата.
- Преводаческата работа върху отделните публикации позволява преодоляването на езиковата бариера пред изследователите, които не владеят френски език.
- Осигурява се база за бъдещи компаративистични изследвания върху френскоезичната преса и печата на други езици в България.
- За пръв път толкова детайлно се разглежда политическият и дипломатическият дискурс в чуждоезични български медии.
- Доказва се категорично наличието на предпоставен дневен ред, при който манипулативните комуникационни намерения целят постигане на външнополитическа легитимация (международен кредит на доверие) и медиен комфорт на управляващите сили, както и популяризиране на националните каузи извън страната ни.

IV. Начертават се проекции към бъдещи изследвания, които да продължат в хронологичен порядък линията на изследване на влиянието на франкофонията върху българската журналистика през следващите исторически периоди до днес (стр. 406)

V. Бележки и препоръки

• Дисертацията обхваща внушителен изворов масив, анализиран компетентно, детайлно и систематично. Композицията на представения ръкопис следва постъпателната логика на избрания дизайн на проучването – кабинетно проучване (desk research) върху теоретичната база, работа със справочни източници, класифициране на набелязаните обекти за анализ, работа върху архивни единици, селектиране на представителни за всяка категория издания (case-study), количествен и качествен контент-анализ на разгледаното съдържание във всяко от тях. Тъй като се забелязва дисбалансираност в относителната тежест на отделните глави на текста, при отпечатването на труда, което горещо препоръчвам, би било добре авторът да помисли за разделяне на последната глава на две части.

• Остава в сила препоръката да се прецизират библиографските описания (вж. например статията на Adhikary – тя не е в ResearchGate, а в *Bodhi, An Interdisciplinary Journal 2(1), March 2010, DOI:10.3126/bodhi.v2i1.2877*) . Съветът ми е да се отделят по групи научните източници от останалите – медийни, справочни, учебни и т.н. Нужно е оптимизиране на прилагания подход при библиографско описание в текста на вече цитирани и посочвани източници – може да се използват „Пак там, с….“, „Ibid.“ и др.

• Като идеи за по-нататъшни изследвания по темата на дисертацията бих посочила необходимостта да се обхване и аудиторията. Както докторантът точно отбелязва, очевидно става въпрос за интелигентна, образована, космополитна публика, която откриваме в лицето на градската франкофонска интелигенция (стр. 403). Предстои да разберем каква е била рецепцията на тези издания и постигат ли те желания от създателите си ефект.

- В тази връзка е интересно да се направи по-детайлно наблюдение и върху тиражите на откроените в анализа издания. Измежду по-влиятелните сред тях имаме сведения само за *La Parole Bulgare*, който варира между 4500 и 2000 екземпляра.

- Много добро впечатление прави стремежът на дисертанта да подобрява и допълва текста си, да подхожда диалогично и същевременно аргументирано към научните дискусии. Пожелавам ѝ да запази и развива това отношение към академичния труд.

VI. Публикации и участия в научни форуми

Съгласно справката по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАС на РБ, докторантът е изпълнил минималните национални изисквания в научна област: 3. Социални, стопански и правни науки, като в показател Г представя 2 публикувани статии в онлайн научно списание през 2024 г. и депозирана статия или доклад в колективна монография през 2025 г.

VII. Заключение

Като вземам предвид значимостта на темата и извършената мащабна изследователска работа върху емпиричния материал, който има потенциала да бъде анализиран чрез средствата на комплексна методология и през призмата не само на историографията, но и на комуникационната наука, политологията и лингвистиката, **препоръчвам на уважаемия състав на научното жури да присъди на ВЕЛИНА КРАСИМИРОВА ВЕЛИНОВА образователната и научна степен „доктор" в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации - История на българската журналистика).**

Дата: 11.11.2025 г.

Рецензент:

/Доц. д-р Десислава Андреева/